

## Johdinauto ja kaittitalo.

Kielenelämän tarkkailija saa miltei joka päivä todeta, miten moninaistuvat elämänmuodot, varsinkin kehittyvän tekniikan eri alat tarvitsevat uusien, ennen tuntemattomien käsitteiden ilmaisemiseksi uutta sanastoa: vuosikymmen vuosikymmeneltä voidaan seurata, miten sillä ja sillä alalla tulivat käytäntöön ne ja ne termit. Tietenkään absoluuttisessa merkityksessä »uusia» sanoja ei synny tai luoda usein, enimmäkseen uusien käsitteiden nimitykset joko löydetään vanhan sanaston piiristä taikka »keksitään» yhdistämällä tai johtamalla ennestään tunnetuista aineksista. Uudissanat ovat siis meidän päivinämme oikeastaan vain yhdistelytoiminnan tuloksia: kun joku »keksi» radiotekniikan kieleen sanan *hila*, hän osasi käyttää vanhan ja uuden käsitteen samankaltaisuutta siltana ja siirsi vanhan nimen uudelle, ja kun jonakin hetkenä syntyivät esim. sellaiset nyt tutut sanat kuin *arvovalta*, *kaksitoiminen*, *savuke*, *säännöstellä*, niin keksimisen ydін oli siinä, että jostakin ehkä hyvin suuresta mahdollisuuksien määrästä pulpahti esiin juuri se olemassaolevien sanojen ja johdinainesten onnellinen yhdistelmä, joka jäi elämään.

Näitä ajatuksia — en toki kuvittele, että ne mitään uutta »näkemystä» edustaisivat! — tuli mieleen, kun availin kuluneena keväänä valmistunutta prof. Otto-I. Meurmanin laajaa, meillä alansa ensimmäistä teosta »Asemakaavaoppi». Kun olin aikaisemmin saanut seurata kirjan valmistusvaiheita niinkin läheltä, että olin monet kerrat pohtinut tekijän kanssa tämän meillä melko uuden tieteenalan käsitteiden suomalaisia nimityksiä, oli mielenkiintoista todeta, miltä se ja se silloin puheena ollut uutukainen painetulta kirjansivulta luettuna näyttää.

Tällaisia yhdistelmiä saatan todeta

tekijän kanssa tätä kirjaa varten tehneemme (kukaanhan ei voi taata, tuleeko näistä eläjää, mutta vaikka ei tulisikaan, yritystä on ollut):

*Säteisväylä* (esim. s. 33, 168): katu tai muu liikenneväylä, joka johtaa kaupungista maaseudulle (suuntautuvat säteittäin eri tahoille ja saattavat olla myös rautateitä, kanavia ym.).

*Kaupungistua* (50): asutustiivistymä kehittyty kaupunkiksi.

*Tornistua* (79): » — rakentaminen on tiivistymistään tiivistynyt ja rakennuskorkeus kasvamistaan kasvanut, niin että voidaan hyvällä syyllä puhua kaupunkien liikekeskusalueiden tornistumisesta . . .»

*Vyöhytysjärjestelmä* (Zonung) (57): tarkoittaa tonttien jakamista eri vyöhykeisiin tai ryhmiin, joilla on erisuuri rakennusoikeus. Kun vyöhyke-sana on kovin raskasliikkeinen kantasanaksi, ei haitanne, vaikka otetaan vierestä *vyöhyt* verbin kannaksi (onhan rinnan esim. näytellä ja näyttämö, eikä jälkimmäisen »vieraskantaisuus» haittaa).

*Hajakeskitys* (60, 76): » — on kaupunkien rakentamisen perusohjeeksi otettava elimellinen hajakeskitys.» Tämä desentralisaation vastine tarkoittaa sitä, että kaupunkiin pyritään luomaan luonnottoman kasautumisen sijasta erillisiä pienempiä, väljempää asutuskeskittymiä.

*Asumakunta*, *asumalähiö*, *asumasolu* (78—79): kaupungin »sosiaalisia» asutusyksiköitä: asumakunta on kaupungin osaa vastaava erillinen kokonaisuus, asumalähiö sen osa ja asumasolu vielä pienempi kokonaisuus, joka vastaa tonttia ja jolla on esim. eräitä yhteisiä »koosapitäviä» laitoksia, pesutupia, autotalleja jms.

*Johdinauto* (125): kiskoitta kumipyörillä kulkeva linja-auto, joka saa käyttövoimansa sähköjohdoista samoin kuin raitiotievaunu. Tämä trolleybussin vas-

tine ehti sanomalehdistön välityksellä tulla julkisuuteen ennen kuin puheena oleva kirja ilmestyi, mutta lähteenä oli sen käsikirjoitus. (Johtoauto olisi ehkä ollut luontevampi, mutta sen toinen merkitys häiritsee.)

*Törmäyspiste* (150): kun kadunristeyksessä eri tahoilta tulevat ajoreitit leikkaavat toisensa, on sellaisissa pisteissä aina yhteentörmäysvaara (näitä pisteitä on kahden tavallisen kadun risteyksessä 16!). Kun on puhe kahden ajoneuvon toisiinsa törmäämisestä, voitaneen yhteen-haitatta jättää pois.

*Ristetä* (150): kaksi katua, ajosuuntaa tms. risteää toisiaan. Transitiivisena näppäräkäyttöinen, samoin kuin esim. *ylittää*.

*Kiertoristeys* (152): »Kiertoristeyksellä (gyraatiolla) tarkoitetaan sellaista laajennettua risteystä, missä sen keskipisteeseen on sijoitettu liikennettä säännöstelevä saareke tai muu laite, jota liikenteen aina tulee kiertää samaan suuntaan...»

*Eritasoisristeys* (153): risteys, »jossa toinen liikennesuunta johdetaan eri korkeusasossa toisen yli tai ali, niin ettei yhteentörmäys enää ole mahdollinen». Vaikka toisaalta on samassa tasossa ole-

vien teiden *tasoristeys*, ei pidetty riittävänä sanaa *eritasoristeys*, vaan otettiin lähtökohdaksi adjektiivivi eritasoinen.

*Kaitiotalo* (286): lamellitalo. Tälle rakennustavalle on tunnusomaista, että yhdensuuntaisia, pohjamuodoltaan pitkäkähköjä suorakaiteen muotoisia rakennuksia (kaitioita) sijoitetaan tietyllä tavalla kortteliin.

*Säpsähdysaika* (146): reaktioaika eli se tuokio, joka kuuluu ajoneuvon ohjauksessa jonkin äkillistä jarruttamista vaativan seikan havaitsemisesta jarrutukseen. Automiehet sanovat sitä »kauhusekunniksi», mutta kun säpsähtämiseen sisällyttää vain äkillisen näkö-, kuulo- tai aistimuksen ja sitä seuraavan lihasliikkeen, niin säpsähdysaika ilmaisee asian ytimekkäämmin (ja säpsähtämiseen liittyvä pelästysmomentti mielestäni antaa termille vain positiivista »lisäväriä»).

Lopuksi mainitsen muutamia kirjaa silmäillessäni vastaan osuneita muita sanoja, joista jokunen lienee ensikertalainen: *rankarakenteinen talo*, *vihervyöhyke* (puistoja, istutuksia yms.), *raiteisto*, *paikoittaa auto* (= parkeerata), *viemäroidä*, *valjaikko*, *turvallistaa*, *suluke* (= sulukumerkki), *jalontunut elämä*.

H. Teppo.